

Sprekend Humanisme

Uitwerking van het (voor-)laatste college van Jaap van Praag

Datum : **Onbekend**

Lokatie : **Onbekend**

Onderwerp(en) : **Humanisme; theorie en praktijk; humanistiek; persoonlijk humanisme**

Duur college : **ca 46 minuten**

Naam / functie interviewer(s) : **Niet van toepassing**

Kader/context : **(Voor-)laatste college Jaap van Praag (verdere informatie ontbreekt).**

Niveau van uitwerking : **Indicatief (Globaal; tijd/onderwerp, kernzin(nen) en eventuele opmerkingen)**

Drager : **Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband; WAV/MP3-090-B**

Datum uitwerking : **1 oktober 2015**

Uitgewerkt door : **Roy Jansen**

Respondent : **Jaap van Praag (11-05-1911–12-04-1981):**
Jaap van Praag werd geboren op 11 mei 1911 in Amsterdam en groeide daar op in een modern niet-godsdienstig joods en socialistisch milieu. Hij studeerde Nederlandse letteren en wijsbegeerte en werd in 1938 leraar bij het Gemeentelijk Lyceum in Dordrecht. Hij was actief, onder andere als voorzitter, in een aantal vooroorlogse jeugdbewegingen zoals de Nederlandse Bond van Abtinent Studerenden, de Studenten Vredes Actie en de Jongeren Vredes Actie. Hij was, in februari 1946, medeoprichter van het Humanistisch Verbond. Hij vervulde 22 jaar de rol van voorzitter (tot 1969). Hij maakte zich steeds sterk voor levensbeschouwelijke en politieke

---

pluriformiteit binnen het Verbond. In 1952 verenigde Van Praag daarnaast diverse internationale humanistische organisaties in de International Humanist and Ethical Union (IHEU). Hij bleef hiervan voorzitter tot 1975.

Van Praag opperde het woord "humanistiek" en werd in 1964 (tot november 1980) aan de Universiteit van Leiden de eerste hoogleraar op dit nieuwe vakgebied.

Hij was meer dan 28 jaar bestuurlijk actief voor de PvdA, onder andere als voorzitter van de afdeling Dordrecht en als statenlid van de provincie Zuid-Holland.

Hij publiceerde onder andere over humanisme in de brede zin, politiek en over zingeving.

00:00 9:30	<p>Rommelig begin van het college. Hilariteit...Slecht te verstaan.</p> <p>Terugkoppeling uit discussies in werkgroepen</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Humanisme vanuit jezelf aangevuld met ideeën van/over Maslow. Heftige, emotionele discussie. Onder de cursisten een aantal veldwerkers van het Humanistisch Verbond die inbrachten hoe gevoel en ideeën over humanisme door humanistiek onderbouwd kan worden om in het werk gefundeerd kleur te kunnen bekennen. In het verlengde hiervan: angst dat vanuit het Humanistisch Verbond onvoldoende tolerantie bestaat voor de eigen levensovertuiging, als representant van het humanisme. 2. Theoretische vorming wordt als plezierig ervaren. Kijken wat menszijn voor jezelf kan inhouden. 3. Richten op praktijk, relationele aspecten benadrukken. Angst dat het leerprogramma te theoretisch zou zijn. <p>Bij veel cursisten bestaat de angst voor te veel leerstof, waardoor te weinig tijd voor gezamenlijke doorleving van die stof overblijft. Een aantal wil daarom inspraak bij het samenstellen van het leerprogramma. Voor de meerderheid geen aantrekkelijke gedachte. Aan het beging van de cursus nog geen goed besef van de invulling en dat het te veel tijd zou vergen.</p>	Terugkoppeling uit werkgroepen
9:30 – 10:40	Van Praag reageert: Later kun je pas zeggen of er sprake is geweest van 'leertucht'. Hij vertelt al wel iets over de verhouding theorie en praktijk, maar	leertucht

	komt er later op terug.	
10:40 15:30	Van Praag vraagt reactie uit groep 2. Voor een deel niet of alleen zeer moeilijk te verstaan . Tussenopmerking van Van Praag over literatuur(14.25-14.50). Op de vraag wat moet ik lezen zegt hij: dat kan niet in het algemeen gezegd worden, dat hangt van belangstelling af. Hij is bereid om in de pauze met cursisten daarover te praten.	
15.30- 22:17	Groep 2: Verschillende kernpunten uit tekst van Van Praag gehaald, zoals de eerste mens die praat over de menselijke natuur, in plaats van over de natuur van de mens, het begin van een /de humanistische gedachte . Belangrijk punt. Voor de eerste keer valt het woord mens. Daarna de begrippen menselijke waardigheid, van belang voor het begin van het humanisme. Daarna nog rede, rekenschap, verdraagzaamheid, menselijk bewustzijn. Ook, mensbeeld staat centraal; een duidelijk ideaalbeeld staat voor ogen. Ook het afzetten tegen conventie en dat het humanisme altijd reageert maar nooit iets uitlokt. Van hieruit gekomen op de rol van het Humanistisch Verbond in zake politieke kwesties, zoals Spanje en kleur bekennen, vooral menselijk gezien. Je kunt uitspraken doen over mensvisie, menszijn, menselijkheid, vanuit het humanisme, zonder je in de politiek te mengen. Het Humanistisch Verbond wordt dan gemist.	Kernpunten uit tekst van van Praag Hoe het Humanistisch Verbond zich manifesteert
22.17 -25.40	Van Praag: voldoende stof om verder te praten. Hij begint met de wens van sommigen die iets willen horen van Van Praag persoonlijk. Hij benadrukt echter dat het zou moeten gaan over wat humanisme is, los van wat mijnheer A of B daarvan vindt, al zit er altijd in de keuze een persoonlijk element, een persoonlijke voorkeur . Objectiviteit is in zekere zin een illusie. In zijn lessen breng hij elementen in die voor Van Praag een rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van het humanisme. Hij wijst het persoonlijke niet af(hoe ben je er zelf	Humanisme is iets op zich zelf

	toegekomen, hoe sta je erin) . Zeker niet in een persoonlijk gesprek . Hij wil duidelijk maken dat het humanisme ook op zichzelf iets is. En als je goed luistert (empathisch) dan kom je wel iets te weten over het persoonlijke.	
25.42 – 27.50	De verhouding theorie en praktijk In het eerste jaar meer theorie, later meer praktijk, maar gemengd. Groepsdynamica, praktijk, empathie spelen een grote rol in de verdere ontwikkeling van de cursus. Daarnaast ook theoretische vakken, zoals het onderhavige. En aan de studenten vraagt hij het aan het einde van de cursus te overzien. Niemand beweert dat theorie alleen voldoende is, praktijk tenminste even belangrijk; is een twee-eenheid.	Verhouding theorie-praktijk
27:50- 30:40	Wat is theorie eigenlijk? Hoe komt het tot stand wat; bedoelt het in het algemeen te zijn, hoe ontstaat het. Iemand oppert: ordening van ervaringen, en dat is geen slechte definitie . Van Praag twijfelt bij de opmerking dat ervaring subjectief is en theorie objectief, al zit er wel iets in. Van Praag wil duidelijk maken dat goede, echte theorie iets met de praktijk te maken heeft. Waarom willen mensen theorie, theoretiseren. Simpel: praktijk alleen volstaat niet. Ordening is nodig anders kom je er niet uit en kun je niet verder.	Wat is theorie? Hoe komt het tot stand?
30:40- 35.26	Voorbeeld Egyptenaren, 6000 jaar geleden. Zij wisten door waarneming iets van de sterren en de loop van planeten. Men had behoefte om dit te kunnen beheersen en er iets over te kunnen zeggen. Egypte leefde van de Nijl die jaarlijks overstroomde. Leverde vruchtbare grond op. Schitterend, mits men enigszins wist wanneer de rivier zou overstromen. Een tijdrekening was daarvoor nodig. Zon, maan en sterren, het hemelstelsel waren daarvoor nodig. Vast leggen van ervaring om van daaruit nieuwe ervaringen op te doen.	Praktijk en theorie. Egypte, Nijl, sterren en planeten. Tijdrekening

	<p>Zo ontstaat theorie. Van Praag vervolgt ter adstructie van de relatie tussen theorie en praktijk. Men wist van de onderlinge inwerking van planeten, manen en sterren etcetera, waardoor men kon berekenen hoe het hele systeem werkte, en zo nauwkeurig dat men zowel naar het verleden als naar de toekomst nauwkeurig kon zeggen dat op dat moment in dat jaar de sterrenstand zo is geweest of zal zijn! Met de theorie kon men dus naar de praktijk kijken, in het verleden en de toekomst. Toch was er iets merkwaardigs aan de hand: het kwam niet helemaal uit. Er was een klein verschil...zonder het (aanvankelijk) te kunnen verklaren. Door nog een planeet in te voeren die bepaalde krachten uitoefent zou dat wel verklaard kunnen worden, was de veronderstelling . Die planeet zou een bepaalde grootte moeten hebben om die afwijking te veroorzaken en hij zou op een bepaald plaats moeten staan....Kort en goed, men kon berekenen waar die planeet zou moeten staan op een bepaald moment, en dat klopte.</p> <p>Instructief voorbeeld van samenhang theorie en praktijk.</p>	
35.26- 39. 23	<p>Terug naar humanistiek; we zullen met de theorie verder moeten zijn om te kunnen zeggen; daar kan ik in de praktijk iets mee beginnen. Alleen als je de hele zaak beheerst, theoretisch, kun je vertalen en toepassen in de praktijk. Humanistische theorie is ordening van ervaringen. Hierop heeft Van Praag de nadruk gelegd in de eerste les, en ook dat de eigen/zijn ervaring wel interessant is, maar wat de ervaring van het humanisme in het algemeen is is belangrijker. Hoe doet het zich voor als werkelijkheid. Daarvan theorie afleiden en met de theorie je afvragen; wat betekent dat voor de verdere ontwikkeling van de praktijk, wat zou die in de toekomst moeten zijn..</p>	<p>Terug naar humanistiek. Hoe doet het humanisme zich voor als werkelijkheid?</p>

		<p>Interruptie: humanisme is een bestaansvorm, kom je tegen, en is geen exacte wetenschap. Hoe kom je het tegen in de mens?</p> <p>Interpellant zag iemand op TV die voor hem het humanisme belichaamde. Moet je daarvoor eerst alle theorie doorgeworsteld hebben?</p>
39.24- 42.00	<p>Van Praag vindt het een goeie, duidelijke vraagstelling. Is het nodig om de theorie te kennen om (een goede) humanist te zijn? Nee, geen twijfel daarover.</p> <p>Van Praag hoopt het zelf ook te zijn, maar niet hier als docent.</p> <p>Hij zou fascist kunnen zijn en als je maar genoeg hersens hebt en voldoende objectiviteit dan kun je toch het humanisme van anderen plaatsen, zoals je ook kunt praten over de cultuur van de Papoea's. Hij wil eigenlijk over humanisme praten zoals over de cultuur van de Papoea's, om te laten zien wat het is! Dus die directe weg naar het zijn is er niet. Niet laten zien wat het zonder meer is maar om te laten zien hoe het bij anderen is geweest. Maar dat hoeft je niet te weten om zelf een goed humanist te zijn!</p>	<p>Laten zien wat humanisme is. Papoea's</p>
42.01- 46.49	<p>Van Praag verwijst naar een film die hij gezien heeft over Maderna, een Italiaanse componist (1920-1973) Daar zag hij humanisme in de werkelijkheid. Het verschil tussen humanisme in de werkelijkheid en in de theorie is op zichzelf weer een theoretisch onderwerp.</p> <p>Hij herhaalt: om een goeie humanist te zijn hoeft je de theorie niet te kennen.</p> <p>Dat kan ook bijna niet anders want er waren eerst goeie humanisten en daarna pas de theorie.</p>	<p>Maderna. Uitvinding van humanistiek.</p>

	<p>Om een goed christen te zijn hoef je geen theoloog te zijn, of om een goed humanist te zijn hoef je geen humanisticus te zijn.</p> <p>Humanistiek heeft van Praag zelf uitgevonden, zegt hij met lichte spot. Er was wel over humanisme geschreven maar vanuit de sociologie, psychologie, geschiedenis en biologie. Van Praag was geïnteresseerd in de vraag: wat betekent het humanisme in zichzelf .</p> <p>Hij stelde dat voor het eerst aan de orde tijdens het uitspreken van zijn intree rede als hoogleraar in Leiden voor de leerstoel humanistiek . Hij kreeg vervolgens allerlei uitnodigingen om over humanistiek te komen praten. Dat heeft hij enkele keren gedaan, maar hij begon altijd met te vragen; wat wil je nu eigenlijk? Weet je wat je vraagt? Want als je denkt dat humanistiek een ander of mooier woord voor humanisme is , dan vergis je je . Van Praag praat liever over humanisme en dan probeert hij vanuit zichzelf, vanuit zijn overtuiging iets over te dragen</p>	
46:49	Einde opname.	